

man mestariteoksiin. Erittäin kiitettävää on vielä sekin, että suomentaja on Anzengruberin teokseen liittännyt elämäkerrallisia tietoja tekijästä. Olisi toivottavaa, että muutkin seuraisivat tätä esimerkkiä.

H. S.

„Kirjallisia pikkuhelmiä.“

N:o 16. J. P. JACOBSEN, *Mogens*. Rakkauskertomus. Suom. Juho Ahava. 87 siv. —: 75. N:o 17. WILHELM HAUFF, *Kylmä sydän*. Suom. Meri Sulju. 100 siv. —: 75.

J. P. Jacobsen oli uudistaja Tanskan kirjallisuudessa. Hän viitoitti väylät luonnontieteelliselle maailmankatsomukselle, tarkkapiirteiselle sielutieteelliselle erittelylle ja tyyllilliselle kulttuurille. »Mogens» on hänen ensimmäinen itsenäisyydenjulistuksensa, 25-vuotisen runoilijan ensi askel unelmien maailmasta todellisuutta kohti. Se on kertomus nuoresta miehestä, joka on perinyt veressään herkkyyden vaikutteille ja viettymyksen runouteen. Kohtalo riistää häneltä morsiamen ja hän on tuskasta menehtyä. Silloin pelastaa hänet toinen nainen, ja tämän rinnalla hän tapaa onnen elämän todellisuudessa. Mogensin luonne peittyi alussa luonnonkuvausten tulvaan. Vähitellen hän kuitenkin nousee surujen keskeltä näkyviin ja saa jonkunlaisen yksilöyden. Kertomuksen muoto ei ole tässä vielä niin kirkkaaksi ja kovaksi tahkottu kuin Jacobsenin myöhemmissä novelleissa, mutta moni yksityiskohta jo ennustaa tyylimestaria.

Juho Ahavan suomennos on jokseenkin heikko ja tyylihiton.

Saksalaiselta Wilhelm Hauffilta on helmien sarjaan suomennettu satu, nimeltä »Kylmä sydän». Se on jokseenkin kömpelästi rakennettu siveilevä tarina miehestä, joka vaihtaa lämpimän sydämensä kivikovaan ja kylmään sydämeen, saadakseen rikkautta ja mainetta, mutta katu kauppajansa, saa tuntevan sydämensä takaisin ja voittaa lopulta onnen ahkeruudellansa. Käännös ei ole kehuttava.

V. T.

Luonnontieteellistä kirjallisuutta.

- E. DENNERT, Onko Jumala kuollut? Jumala — maailma — ihminen? Kolme maailmankatsannon ydinkysymystä luonnontieteellisesti valaistuna. Suom. K. Raitio. Jyväskylä 1909. K. J. Gummerus O. Y. II+148 siv., 8 c. Hinta 1: 75.
- A. DODEL, Mooses vaiko Darwin? Koulukysymys. Suom. Linda Tanner. Helsinki 1909. Vihtori Kosonen O. Y. 148 siv., 8:o. Hinta 1: 50.
- L. H. SANDELIN, Materialismi eli materialismi. Porvoo 1909. Werner Söderström O. Y. 99 siv., 8:o. Hinta 1: 60.

Yhtäkaa ilmoitettavana kokonaista kolme teosta, jotka suomen kielellä käsittelevät luonnontieteellistä maailmankatsomusta, ja näistä vielä yksi alkuperäinen. Onhan se huimaavaa edistystä entiseen nähden, sillä varsinaisesti tämänsuuntaista kirjallisuutta suomeksi ennen on ollut vain E. Kailan Luonnontiede ja uskonto, B. Vetterin Kehitysoppi ja ihminen ja P. Virkkusen Kristinuskon ja kehitysoppi sekä jonkun verran vanhempia Pfenningsdorffin Kristus ja nykyaika, Y. Loimarannan Kristinuskon suhde luonnontieteisiin, E. Dennertin Kristus ja luonnontiede ja E. Kailan Soveltuuko kristinuskon nykyaikaiseen maailmankuvaan.

Rehtori Sandelin käsittelee kirjassaan materialismia, sen väitteitä voimasta, aineesta, elämästä, sen suhdetta sielunelämään, totuuden tavoitteluun, uskontoon, siveellisyyteen, ja vetää johtopäätöksiä sen opeista näissä suhteissa. Jyrkästi hyläten materialismia hän koettaa todistaa dualismin etevämmyyttä edellisen rinnalla. Kun kysymys on tällaisista maailmankatsomusseikoista, joissa todistelulla on vähemmän arvoa kuin jo saavutetulla vakauksella, lienee kirjassaan esittämällä väitteillä vähän suoranaista vakuuttavaa vaikutusta siihen, jolle näistä kysymyksistä jo mielipide on muodostunut. Voisihan materialisti väittää esim. siveellisyydensynnykseen nähden, että se oppi, jonka mukaan hiuskarvakaan ei putoa ilman maailman ulkopuolella olevan olennon tahtoa, kieltää kaikesta syyntalaisuudesta yhtä täydellisesti kuin materialismi konsanaan.

Varsin ilahuttavaahan on, että meilläkin itsenäisissä teoksissa ruvetaan käsittelemään kysymyksiä, jotka ovat sivistyneessä maailmassa mitä vilkkaimman keskustelun alaisina. Vahinko vain, että Haeckelin teoksia ei ole suomeksi ilmestynyt, kun tässäkin kirjassa juuri Haeckelin mielipiteitä vastaan soditaan. Myöntäähän tekijäkin, että voi tuntua aiheettomalta suomeksi hosua sellaista, jota suomalainen lukijakunta ei tunne. Ja vaikka hoisuisikin, niin miksi tehdä sitä niin tuon tuntemattoman hosuttavan persoonaa ivailevassa muodossa, kuin kirjassa tapahtuu? Muutenkin tekijän kirjoitustapa on turhanpäiväisen pistelevää, tehdään sukkeluuksia vakavista asioista tavalla, joka tuskin saa

puolelleen muita kuin pintapuolisimmat naurajat. Sellaisiin laskettakoon esim. se, että tekijä, kosketellessaan atomiopin avulla tehtyjä elämän kehityksen selityskokeita, lausui otaksun, että atomeista olisi hauskeampi olla ihmisessä kuin esim. alkueläimessä tai peltomullassa, sutkukset atomien suhteesta perinnöllisyyteen, tarkoituksenmukaisuuteen, niiden järjestä, oppimiskyvystä, suhteesta kuolemaan (siv. 30—33), valoista ajatuksista, joilla ehkä voisi panna vaikka sähkölampunkin palamaan (siv. 39), atomien järjestymisestä aivoissa latuu muotoon silinterihattua ajateltaessa (siv. 40), neuvo tutkia, mitkä ruoka-aineet parhaiten edistävät materialistista katsantokantaa (siv. 61), mainitakseni vain muutamia esimerkkejä, joiden lukua voisi lisätä monella vielä räikeämmällä. Muutenkin tekijällä on halu vetää esiin materialistein kaikkein enimmäin äärimäisyyksiin meneviä lauseita (esim. esittäessään materialistein käsityksiä ihmishengestä). Atomit ja niiden liikkeet vetävät kirjasta aivau liian suuren osan, niitä kun sutkauteillaan melkein kaikkien kosketeltujen asiain yhteydessä. Atomeista puhuttaessa tuntuu muuten haittaa siitä, että tekijä, kuten itsekin myöntää, ei ole luonnontutkija — hän on uskonnon ja ruotsin kielen lehtori — jos kohta suoranaisia virheitä en ole muistiin merkinnyt.

Vitalistista katsantokantaansa tekijä koettaa todistella useiden seikkojen yhteydessä, kuten väittäessään elämää ja elollisen luonnon kehitystä muidenkin kuin kemiallis-fyysillisten voimien ohjaamaksi, teroittaessaan luonnontieteellisen tutkimuksen rajoja, varsinkin ihmisten henkisen puolen, omantunnon, iankaikkisuuden, maailmankatsomuksen suhteen; meneepä niinkin pitkälle, että väittää materialisteinkin vain uskovan, vaikka aineeseen, ja vain hengen olemassaolon olevan varman, muiden tietojemme olevan vain sielun elämän ilmauksia. Edellä viitatusta syystä en näitä puolia ryhdy selostamaan sen enempää, vaan käänny tekijän suhteeseen kehitysoppiin elollisen luonnon alalla.

Hyvin usein tekijä puhuu kehi yksestä sangen pilkallisesti, myöntäpä, sentään kehitysoppia tukevia havaintoja tehdyiksi ja sen luonnon tutkimusta edistäneen. Eipä hän Jumala-uskokaan väitä olevan ristiriidassa kehitysopin kanssa, jopa hän lausuu kristinuskon opillaan tulevasta elämästä kehitysjatusta vielä kehittävänkin. Mutta mitään varmaa tietoa meillä ei muka kehityksestä ole, päinvastoin lajit, kokemuksemme mukaan, ovat pysyväisiä: eihän »sammakko voisi muuttua leijonaksi tai senmoista synnyttää» (siv. 24). Erikoisesti tekijälle on tärkeä tietysti saada

todistetuksi kehitysopin kieltämä kuulu ihmisen ja eläimen välillä henkisessä suhteessa, ja tällöin hän väittää eläimellä olevan vain vaistoja, jotka eivät pitemmälle kehity (kotieläinten järjen kehitystä ei tietysti kosketella), jota vastoin vain ihminen voi laajentaa tietojaan. Eläimellä ei muka ole tarkoituksia eikä tietoisia pyrkimyksiä niitä toteuttaa.

Valintaoppiakin tekijä koskettelee, etenkin sen puutteellisuutta, teroittaa erittäin sitä vastaan tehtyjä vastaväitteitä (siv. 29—30) ja kallistuu hyppäyksittäin tapahtuneen kehityksen kannattajiin.

Kosketellakseni kahta muuta yllämainittua, käännoksenä ilmestynyttä teosta, otettakoon ensin puheeksi Dennertin teos, se kun ajatussuunnaltaan lähenmin liittyy jo käsiteltyyn. Suomentaja ilmoittaakin alkulauseessaan tarkoituksensa olleen saada teos, joka todistaisi, ettei ennakkoluuloton tiede horjuta uskontoa, ja tekijä lausuu esipuheessaan vakaumuksensa, ettei luonnontieteellinen maailmankuva todista Jumalan olemassaolon puolesta eikä sitä vastaan, ei siis tee tätä mahdottomaksi. Yhtäpitäväisyys rehtori Sandelinin teoksen kanssa pistää monessa kohdin silmään. Materialismin oppia väitetään tässäkin uskoksi, luonnontieteen antaman maailmankuvan horjuvaisuutta teroitetaan, elävien olentojen tarkoituksenmukaisuutta ja niitä johtavia erikoisia voimia vastakohtina elottomalle luonnolle painostetaan, ihmisen ja eläinten eroa henkisissä suhteissa vielä todellista suuremmaksikin suurennetaan (eläimillä on vain viettejä ja muisti, ihmisellä yksin persoonallisuus ja vapaa tahto, ei ole mitään siltä ihmis- ja eläin-sielun välillä), ihmisen hengen käsittämistä aivotoiminnaksi tai aivoatomein toimeksi todistellaan mahdottomaksi useasti samoin esimerkein kuin Sandelinin kirjassa.

Kuitenkin tekee Dennertin kirja miellyttävämmän vaikutuksen kuin Sandelinin. Se ei pane pääpainoa materialismin pistelemiseen, vaan oman vakaumuksen usein tosin liika monisanaiseen ja saarnantapaiseen innostukseen kohoavaan esittelyyn. Että Haeckel siellä täällä saa jonkun letkauksen, kuuluu näkönsä teoksen olemukseen. Lopputulokseksen tekijä saa, että syyperäisyys, voiman säilyminen, aineen iankaikkisuus sallii kyllä uskon Jumalaan, että tarkoituksenmukaisuus, sen takana piilevä aikomus, lainmukaisuus, kehityksen määräperäisyys ovat paremmin ymmärrettävissä otaksuen kuin kieltäen Jumalan, ja että ihmisen persoonallisuus pakottaa uskomaan Jumalaan. Tässäkään en edellä viittaamistani syistä rupea enempään keskusteluun.

Kehitysoopin tekijä hyväksyy, sanoen itse puolestaan siihen vain uskovansa, koskapa sen todistukset ovat vähät, ei pakoittavat, todennäköisyystodisteita kun ovat. Myöntääpä hän siis, ettei raamatun luomiskertomus ole nykyiselle luonnontieteelle oppikirjaksi kelpaava, jos kohta teroittaakin sen etevämmyyttä muiden luomistarujen rinnalla. Kehityksen syistä puhuessaan hän saa tilaisuuden ruoskia darwinismia ja esittää vastaväitteitään sitä vastaan (siv. 38—50, 90—91) — onhan hän kuuluisan mustareunaisen »Darwinismin kuolinvuoteella» nimisen kirjan tekijä. Ei yksikään esimerkki luonnossa muka todista darwinismin periaatteiden puolesta, tällä on muka korkeintaan pieni, vaatimaton paikka kehityksen aiheuttajien parissa, joista Lamarckin esittämä mukautuminen ympäristöön saa enemmän armoa, sen sivussa kun tekijä saa sisäiset, elimistössä olevat määräperäiset voimat kehitystäkin johtamaan — vitalistinen kantahan se hallitsee tekijän kokonaan. Valintaopin sattuma on hänelle pahana silmätikkuna, ja taistelua olemassaolosta ei muka saman lajin yksilöiden välillä ole kuin vähän, nämä muka päinvastoin auttelevat toisiaan. Koko darwinismin menestys johtuu muka siitä, että sen hyväksymällä toivotaan päästävän edellyttämästä Jumalaa.

Ihmisen kehityksen suhteen tekijällä on omituisia, ei varsin selviä mielipiteitä. Vaikka hän tosin hyväksyy kehityksen hänen ruumiiseensa nähden, joka ruumiskin sentään niin paljon eroaa muista olennoista, että ihminen muodostaa oman lahkonsa, väittää hän, että ihmisen esi-isät eivät olleet eläimiä, vaan jonkunmoisia ihmiskunnan alkioita, joilla oli aina kyky tulla ihmiseksi, että ihminen kehittyi jostakin erityisestä olennoista, joka pysytteli puhtaana eläimellisyydestä. Turhaa vaivaa ovat tekijän todistelut, kuinka ihminen ei muka voi polveutua jostain nykyisestä eläinmuodosta; eihän sitä kukaan väitäkään. Samoinhan voisi mielestäni väittää minkä lajin kanta-isien tahansa pysytelleen muista puhtaina, niin että kyllä se eläinkunnan sukupuu olisi paremmin heinä-mättään kuin puun muotoinen, jos Dennertin mielipiteet hyväksyttäisiin. Tuohon ruumiiseen sitten luotiin, istutettiin erikoisesti ihmishenki, kipinä Jumalan henkeä; samoin on alkusynty paraiten ymmärrettävissä jumalallisen käskyn seurauksena. Sattuvasti kuvaavat mielestäni tekijän kantaa hänen väitteensä, että koko maailmankaikkeuden pyrkimys on saada maalle semmoinen asema, että elämä voisi tulla suoritetuksi, ja erityisesti, jotta se voisi olla henkevän ihmismuodon asuinpaikka.

Suomennoksen suhteen ei ole muuta muistutettavaa kuin että vieraskielisten sanojen oikeinkirjoitus on horjuvaista, vaikka kukapa siinä nykyään johdonmukainen jaksaa olla. Niinpä kirjoitetaan: kausaliteetti, mekaniikka, mutta: subjektivinen, matemaattinen, hypotesi, logillinen, kaos.

Kolmas esitettävistä teoksista seisoo aivan vastakkaisella kannalla kuin edelliset. Sekin koskettelee polveutumisoppia, mutta väittää sen tuhansin kerroin oikeaksi todistetuksi; sekin käsittelee valintaoppia, mutta väittää, ettei minkään teorian ole onnistunut tätä syrjäyttää. Vahinko, että kirja ei todisteluissaan mene paljon pintaa syvemmälle, ja, koska se on jo kymmenen vuotta sitten alkukielellä ilmestynyt, on jo vanhentunut, kuten yllä lainattu lause valintaopista osoittaa. Tekijän maailmankatsomuksesta esimerkkinä voi mainita väitteen, että valinta on tarkoituksenmukaisuusopin kuolemantuomio, että aineeseen ei ole syytä eikä mahdollisuutta minkään ylikuonnollisen olennon sekaantua, että Mooseksen oppi syntiinlankeemuksineen, turmeltumisineen on epätoivon oppi, kehitysoppi sen sijaan rohkaisun oppi, kasvattava voima. Puhuupa hän kehityksestä luonnontutkimisen evankeliumina, väittäen totuuden luonnontieteilijän jumalaksi.

Tuon maailmankatsomuksensa perustalla tekijä ryhtyykin kirjansa päätarkoitukseen, osoittamaan, kuinka turmiollista on, että hänen kotimaansa, Sveitsin, kansakouluissa vielä Mooseksen luomisoppi, syntiinlankeemus, vedenpaisumus esitetään kumoamattomina totuuksina, mikä on täydellisesti vastakkaista jo korkeammassa koululaitoksessa ja tieteellisessä opetuksessa tosiasiana esitetyille kehitysopille. Täten lapsi syvemmälle tieteeseen perehtyessään huomaa, että hänelle ensi opetuksessa on valheita syötetty, ja tuo tietysti panee hänet epäilemään kaiken opetuksen arvoa.

Kuten jo viittasin, olisi kehitys- ja valintaoppia esittämään suomennettavaksi saatu paljonkin parempia teoksia kuin käsillä oleva. Vaikka kirja meille aivan liian laajasti koskettelee Sveitsin ja Saksan kouluoloja, on siinä kuitenkin meidänkin kouluoloihimme nähden huomattavia vaatimuksia, joskohta ei tahtoisikaan joka kohdassa niin pitkälle mennä kuin tekijä. Niinpä ei väite opettajaseminaarien antamasta huonosta luonnontieteellisestä sivistyksestä ja vaatimus tämän parantamisesta liene aivan sopimaton meidänkään oloihimme. Lapsille ei ole opetettava ylikuonnollisia asioita, vaan luonnonlakeja, vaatii tekijä; pakollinen uskonnonopetus on poistettava ja sen sijaan asetettava luonnontieteisiin perustuva siveysoppi.

A. J. SIITATA.